

27.07.2018

Nr 4. Skauci, harcerze i antykomuniści

Co ma wspólnego **Związek Harcerstwa Polskiego** z walką o wolności obywatelskie? Niemal każdy z nas kojarzy ZHP z organizacją wychowującą w duchu patriotyzmu. Było jednak ZHP przystanią dla ruchów walczących o wolności obywatelskie, wolności które już zdaniem badaczy działających w okresie międzywojennym, były zagrożone przez komunizm.

Ale po kolei.

Korzenie ZHP sięgają ruchu skautowego, a ten w Polsce pojawił się w 1909 r., kiedy na polskie tereny przeniknęły pierwsze wiadomości o rozwijającym się w Wielkiej Brytanii skautingu. Atrakcyjność metod skautowych oraz ich przydatność do celów szkolenia wojskowego, a także wartości pedagogiczne skautingu, bardzo szybko zostały odkryte przez niektóre z organizacji młodzieżowych takich jak wspomniane w poprzednich numerach dodatku Organizacja Młodzieży Niepodległościowej „Zarzewie” czy Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” a także „Eleusis” - katolickie stowarzyszenie abstynenckie.

W 1916 na terenach polskich działały następujące organizacje harcerskie: w Królestwie - Naczelna Komenda Skautowa w Piotrkowie, Związek Skautek Polskich w Łodzi, „Junactwo” na Lubelszczyźnie; w Galicji - Związkowe Naczelnictwo Skautowe; w Wielkopolsce - dwie organizacje skautowe, których nazw nie udało się ustalić; na terenie Rosji i Ukrainy - Naczelnictwo Harcerskie w Kijowie.

Podczas I wojny światowej działalność skautowa uległa zmianie ze względu na zmobilizowanie części instruktorów i skautów do armii zaborczych oraz wstępowanie skautów do Legionów Polskich. Grupy harcerek i harcerzy podejmowały służby pomocnicze dla Legionów oraz organizowały pomoc dla ofiar wojny, sierot, uciekinierów.

ZHP – największa polska organizacja harcerska powstała na zjeździe 1-2 listopada 1918 z połączenia wszystkich wcześniej działających organizacji harcerskich i skautowych. Jako odznaki organizacyjne przyjął ZHP krzyż harcerski i lilijkę. W ten sposób harcerstwo usamodzielniało się, wychodząc spod nadzoru i opieki innych organizacji. Scalenie organizacji z trzech zaborów przebiegało w trudnym okresie formowania się II Rzeczypospolitej i zakończyło pod koniec 1920.

ZHP jest wychowawczym, patriotycznym, dobrowolnym i samorządnym stowarzyszeniem, otwartym dla wszystkich bez względu na pochodzenie, rasę czy wyznanie.

Na początku lat 20. nastąpił odpływ młodzieży z organizacji, związany z faktem, iż główny cel pierwszych lat harcerstwa – odzyskanie niepodległości – został osiągnięty. Harcerstwo musiało postawić sobie nowe cele i zdefiniować swoją rolę w niepodległej

ojczyźnie. Przykładem takich poszukiwań było powstanie innych organizacji czerpiących z dorobku ZHP. Było to działające w latach 1921-23 Wolne Harcerstwo, domagające się zerwania z militaryzmem i zachęcające do zwrotu w kierunku puszczańskich idei T. E. Setona. Drugą było Czerwone Harcerstwo, działające od 1926 r. w środowiskach robotniczych. W ZHP poszukiwania nowej formuły działania doprowadziły do rozwoju ruchu zuchowego i wędrowniczego oraz rozwoju specjalności.

To właśnie w tworzeniu drużyn specjalnościowych przejawiała się nowatorska działalność ZHP. Propagowano turystykę, szybownictwo, baloniarstwo, łucznictwo, narciarstwo, krótkofalarstwo i inne specjalności. Najsilniejszą specjalnością stało się żeglarstwo. W czerwcu 1935 r. ukończona została w Gdyni przebudowa jachtu „Zawisza Czarny”.

Od początku Związek Harcerstwa Polskiego otoczony był opieką państwa. Pierwszym Protektorem ZHP był Józef Piłsudski, a potem kolejni prezydenci RP. W 1936 r. władze państwowe uznały ZHP za stowarzyszenie wyższej użyteczności. Pod koniec lat 30 związek liczył ponad 200 tysięcy członków.

W latach 1936–1989 posiadał status stowarzyszenia wyższej użyteczności, a od 16 lutego 2004 zarejestrowany jest jako organizacja pożytku publicznego. Jest członkiem Polskiej Rady Organizacji Młodzieżowych.

Więcej informacji o historii i znamiennej roli ZHP w kształtowaniu postaw patriotycznych zainteresowani znajdą na stronie <https://zhp.pl/ozhp/historia-harcerstwa/>. My natomiast chcemy zwrócić szczególną uwagę na pewien moment w tej historii.

W 1917 r. po rewolucji październikowej, w wyniku której bolszewicy doszli w Rosji do władzy, wśród instruktorów harcerskich działających na wschodnich kresach państwa polskiego, powstała koncepcja podjęcia działań mających na celu przeciwdziałanie wpływom komunizmu w Polsce.

Świadkowie działalności bolszewików postanowili przeciwdziałać agitacji i otoczyć opieką powracających do ojczyzny z Rosji harcerzy. W tym celu w 1921 r. Henryk Glass założył działający w ramach Głównej Kwatery ZHP **Wydział Wschodni**. Następnym etapem było założenie w 1925 roku w Warszawie organizacji, która przez pięć kolejnych lat borykała się z problemem znalezienia chętnych do bezinteresownej pracy i nie mogła podjąć pełnego spektrum planowanych działań.

W 1935 r. zarejestrowano **Porozumienie Organizacji Współdziałających w Zwalczeniu Komunizmu**, znane także jako **Porozumienie Antykomunistyczne**.¹

¹https://pl.wikipedia.org/wiki/Porozumienie_Organizacji_Wsp%C3%B3l%C5%82dzia%C5%82aj%C4%85cych_w_Zwalczeniu_Komunizmu

Statut Porozumienia określał jako cel działania zrzeszanie istniejących polskich stowarzyszeń oświatowych, społecznych, gospodarczych, sportowych, zawodowych i wydawniczych „dla uzgodnienia i ożywienia działalności w zakresie zabezpieczenia narodu polskiego i Państwa Polskiego przed szerzoną w kraju propagandą rewolucji społecznej”.

Na czele Porozumienia stało warszawskie 9-osobowe Centralne Biuro kierujące bieżącymi pracami. Biuro współpracowało z ośrodkami w Lublinie, Lwowie, Poznaniu i Wilnie. Z biurem stale współpracowało około 60 wolontariuszy.

W praktyce bezpartyjna, niezależna organizacja miała charakter elitarny. Mimo iż statut przewidywał przyjmowanie subsydiów rządowych, utrzymywała się głównie dzięki wsparciu przemysłu ze Śląska, górnictwa, Banku Cukrownictwa i Związku Ziemian, a także osób prywatnych.

Realizacja celów statutowych dokonywała się poprzez publikowanie wyników prowadzonych studiów nad metodami agitacji komunistycznej w ramach własnych publikacji, a także organizowanych odczytów, zjazdów, konferencji, kursów itp. we współpracy z innymi organizacjami o podobnym charakterze.

Współpracując ze zrzeszonymi organizacjami, placówkami dyplomatycznymi i konsularnymi Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, policją i wojskiem, a także dzięki stałym kontaktom z ośrodkami sowietologicznymi: Instytutem Naukowych Badań Komunizmu ks. A. Kwiatkowskiego w Warszawie, Instytutem Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej Uniwersytetu Stefana Batorego i Krakowskim, pozyskiwano materiały propagandowe i trudno dostępne wydawnictwa komunistyczne, które wykorzystywano w bieżącej pracy.

Z Centralnego Biura wyszły opracowania instruktażowe dla prelegentów:

- Komunizm a rodzina,
- Komunizm a religia,
- Komunizm wobec inteligencji,
- Komunizm – robotnik – praca,
- Jak walczyć z agentami bolszewizmu.

Sekcja Prawna Centralnego Biura opracowała przekazany władzom państwowym w styczniu 1929 r. „**Memoriał w sprawie konieczności wprowadzenia ustawy antykomunistycznej**”, będący efektem prowadzonych w ramach sekcji prac nad polską ustawą.

Od maja 1927 r. przez pięć lat wydawany był miesięcznik „Bój z bolszewizmem”, po przerwie wznowiony w 1937 roku pod tytułem „Prawda o komunizmie – Biuletyn Informacyjny”, który ukazywał się do sierpnia 1939 r. Miesięcznik uświadamiał metody działania komunistycznych ośrodków dywersji ideologicznej, a przez publikowanie dokumentów opatrzonymi komentarzami ułatwiał zrozumienie istoty zamierzeń realizowanych przy użyciu agitacji.

Zaprzestanie działalności Porozumienia Antykomunistycznego nastąpiło krótko przed wybuchem II wojny światowej, w obawie przed dostaniem się w ręce wroga zniszczono wtedy archiwa i dokumentację organizacji.

Poświęćmy tu chwilę, by poznać skrócony życiorys jednej z wielkich postaci walki antykomunistycznej - Henryka Glassa. Urodzony w 1896 r. w Dąbrowie Górniczej, zmarł w 1984 r. w Londynie. Młodość spędził z rodzicami w Kijowie. Instruktor ZHP, w 1919 r. p.o. naczelnik harcerstwa na Rusi i w Rosji, w latach 1919–1932 członek Naczelnej Rady Harcerskiej, redaktor harcerskich czasopism, od 1915 r. członek POW, w 1917 r. żołnierz I Korpusu Polskiego gen. Józefa Dowbora-Muśnickiego, w latach 1925–1939 współpracownik Centralnego Biura Porozumienia Anty-komunistycznego – redagował miesięcznik „Walka z Bolszewizmem” (1927–1931) i „Prawda o Komunizmie” (1937–1939). Za swoją antykomunistyczną działalność został zaocznie skazany na śmierć przez władze sowieckie – próbowano zabić go w zamachu bombowym w 1929 r. We wrześniu 1939 r. otrzymał przydział do Sztabu Naczelnego Wodza do referatu sowieckiego. Od listopada 1939 r. do upadku powstania warszawskiego twórca i przywódca antykomunistycznej agendy Polski Podziemnej o kryptonimie „Blok”. Walczył w powstaniu warszawskim, w 1945 r. uciekając przed NKWD i UB przedostał się do brytyjskiej strefy okupacyjnej w Niemczech, a stamtąd do Wielkiej Brytanii.

Blok Glossa w 1943 r. powielił wcześniejsze doświadczenie i dopasował je do okupacyjnej oraz konspiracyjnej rzeczywistości. Memoriał w sprawie niebezpieczeństwa rewolucji komunistycznej w Polsce to obszerny, szesnastostronicowy elaborat będący wnikliwą analizą ideologiczno-organizacyjną działalności komunistów w okupowanym kraju i wynikających z niej konsekwencji dla polskiej racji stanu. Został on przesłany w kwietniu 1943 r. do krajowych czynników decyzyjnych „w nadziei, że ułatwi powzięcie decyzji politycznej i wojskowej polskich czynników kierowniczych”. Stanowczo przy tym podkreślano, że nie ma on na celu pomniejszenia niebezpieczeństwa niemieckiego, ale uświadomienie wagi problemu sowiecko-komunistycznego. Jego autorzy odrzucili jakąkolwiek formę współpracy czy sojuszu z komunistami, dostrzegając w nich groźbę taktyki konia trojańskiego. Tym samym opowiadali się za zwalczaniem wszelkich wpływów komunistycznych w społeczeństwie. Miała do tego prowadzić polityczna konsolidacja podziemia niepodległościowego oraz polskiego społeczeństwa.

Zdaniem autorów memoriału, na płaszczyźnie platformy antykomunistycznej należałoby podjąć pewne kroki, które gwarantowałyby trwałe wyeliminowanie niebezpieczeństwa sowiecko-komunistycznego w Polsce. Zaliczono do nich:

- 1) aktywną działalność Delegatury Rządu RP oraz organizacji politycznych;
- 2) wydanie decyzji wojskowej warunkującej równoległą aktywizację Armii Krajowej i Narodowych Sił Zbrojnych do przeprowadzenia obronnej i zaczepnej akcji bojowej;
- 3) przygotowanie inteligencji „do decydującej propagandowej i zbrojnej rozgrywki z grupą sowiecko-komunistyczną w Polsce;
- 4) zorganizowanie propagandy.

Na wagę memoriału miała wpływ nie tylko jego wartość merytoryczna, tj. szerokie omówienie problematyki komunistycznej, ale także fakt, że był on wówczas jedną z nielicznych prób rozszerzenia dyskusji nad formą i zakresem walki z podziemiem komunistycznym poza krąg wyłącznie agend rządowych i organizacji politycznych, nadania jej charakteru ogólnonarodowej, społecznej akcji.²

² <http://www.polska1918-89.pl/pdf/ocena-dzialalnosci-podziemia-komunistycznego-na-podstawie-memorialu-w-,3185.pdf>